

Tariffoppgjøret 2014

Fafo-forsker Åsmund Arup Seip oppsummerer i denne artikkelen lønnsoppgjøret 2014.

Bakgrunnen for lønnsoppgjøret 2014

Høsten 2013 fikk Norge en ny borgerlig regjering, og mange så nok med spenning på om dette kom til å føre til endringer i norsk arbeidsliv. NHO presenterte i desember 2013 sin ønskeliste: et moderat lønnsoppgjør der «oppgjørene i offentlig sektor følger frontfaget». ¹ Pensjonsreform i offentlig sektor sto også på den ønskelisten.

I januar manet finansminister Siv Jensen til moderasjon i lønnsoppgjøret. Lønnskostnadene i norsk industri ligger nesten 70 prosent høyere enn i tilsvarende land, påpekte finansministeren (NTB Tekst 21.1.2014).

Den 18. februar vedtok LOs representantskap hovedlinjene for tariffoppgjøret. LO la vekt på den usikre situasjonen for verdensøkonomien, at arbeidsløsheten i Europa fortsatt var høy, og at utsiktene til økonomisk vekst var begrenset. På denne bakgrunn mente LO at årets krav måtte sikre medlemmenes kjøpekraft, og at det skulle legges vekt på likelønn og ordninger som motvirker lavlønn. I tillegg ville LO kreve at tjenestepensjonene i privat sektor ble avtalefestet og organisert på en kostnadseffektiv måte. ²

NHOs direktør for arbeidslivspolitik, Svein Oppegaard, kommenterte LOs krav, og mente de «i sum [vil] svekke norsk konkurranseevne». Han mente lønnsoppgjøret måtte fortsette den retningen som var valgt i 2013, og ikke innebære en ny omkamp om pensjonsreformen. ³

Holdenutvalget

Et av de viktigste innspillene til tariffoppgjøret 2014 kom fra det såkalte Holdenutvalget, Holden III.

Holdenutvalget – NOU2013:13

Holden-III-utvalget ble opprettet etter at lønnsoppgjøret i 2012 var preget av store streiker i offentlig sektor. Utvalget skulle vurdere erfaringene med lønnsdannelsen de siste 12 årene og peke på utfordringer for den framtidige lønnsdanningen. Det la fram sin rapport 3. desember 2013. Holdenutvalget konkluderte med at det inntektspolitiske samarbeidet har bidratt til en god utvikling i Norge, og at frontfagsmodellen er en viktig del av dette inntektspolitiske samarbeidet. Utvalget understreket at lønnsveksten samlet sett må være tilpasset den sektoren som er utsatt for internasjonal konkurranse, og at lønnsveksten i frontfaget må fungere som en troverdig norm for de andre sektorene.

I rapporten som utvalget la fram rett før jul i 2013, la det stor vekt på at frontfagsmodellen burde videreføres. I frontfagsmodellen skal resultatet fra forhandlinger i industrifag som er utsatt for internasjonal konkurranse være førende for forhandlingsresultatet i de andre sektorene. Både myndighetene og alle de store organisasjonene som deltar i lønnsoppgjøret stiller seg bak denne modellen. Det er likevel uenighet om hvordan lønnsvirkningene av oppgjøret i frontfaget skal måles og hvordan det skal overføres til de andre sektorene. Tariffoppgjøret i 2014 var dermed preget av et sterkt ønske blant aktørene om å få frontfagsmodellen til å fungere, samtidig som det forelå uenighet om hvordan dette best skulle gjøres.

Valg av oppgjørsform

Da LO valgte [oppgjørsform](#) for 2014, var det trolig ulike synspunkt i organisasjonen på hvilken oppgjørsform som skulle velges. Særlig kravet om at tjenestepensjonene skulle tas inn i oppgjøret gjorde samordning viktig for mange av LO-forbundene. Representantskapet valgte likevel å gjennomføre et forbundsvist oppgjør. I sitt vedtak forsikret LO at organisasjonen, uansett oppgjørsform, vil opptre samlet.

Arbeidstid

Blant flere organisasjoner utenfor LO tegnet arbeidstid til å bli et viktig tema i lønnsoppgjøret 2014. Arbeidsgiverorganisasjonen Spekter sa allerede i midten av august 2013 opp tariffavtalen med legene som først utløp 30. april 2014. Det var første gang avtalen ble sagt opp fra arbeidsgiversiden, og Spekter begrunnet dette med behovet for endringer i legenes arbeidstidsavtaler, og at det ble «god nok tid» til å forhandle med Legeforeningen (Dagens Næringsliv 15.8.2014).

Også i skolesektoren sto arbeidstid på dagsorden. KS og lærerorganisasjonene forhandlet om ny sentral særavtale om arbeidstid (SFS 2213). I januar 2014 kom det til brudd i forhandlingene, og spørsmål om lærernes arbeidstid ble dermed trukket inn i hovedtariffoppgjøret i KS-sektoren (VG Nett 24.1.2014).

Rett før oppgjøret i privat sektor skulle starte opp, gikk Norsk Industris direktør, Stein Lier-Hansen, ut i Dagens Næringsliv og fortalte at også Norsk Industri hadde endringer i arbeidstidsbestemmelsene som et viktig krav. Den ordinære arbeidstiden skulle legges mellom 06 og 21, mente Norsk Industri, og det skulle ikke være nødvendig å betale ekstra lønnstillegg for arbeid som skulle utføres etter klokka 17 om ettermiddagen (Dagens Næringsliv 4.3.2014).

Pensjon og kroner i privat sektor

Fellesforbundet presenterte sine overordnede krav for Industrioverenskomsten i slutten av januar.⁴ I tillegg til et generelt lønnstillegg ville forbundet ta opp spørsmålet om hvordan allmenngjøring av tariffavtaler kunne gjøres til et mer effektivt virkemiddel mot sosial dumping. Forbundet ville også fremme krav knyttet til 14/28-rotasjonsordningen offshore. Den store utbredelsen av innskuddsbaserte tjenestepensjoner har gjort spørsmålet om forvaltning av pensjonsmidlene viktigere for arbeidstakerne. Fellesforbundet reiste krav om at tjenestepensjonene skal avtalefestes og at de skal organiseres på en mer kostnadseffektiv og samordnet måte enn i dag. Det ble også reist krav om styrking av ulike velferdsordninger som pensjon, seniortiltak og kompetanseutvikling.

Frontfag

Fellesforbundet i LO dannet frontfaget og innledet forhandlingene i privat sektor. Forbundsleder Arve Bakke fra Fellesforbundet og Stein Lier-Hansen fra Norsk Industri sto for den rituelle innledningen av oppgjøret, og håndhilste under blitslys klokken 12.00 den 10. mars.

Etter en drøy uke var det brudd i forhandlingene, og riksmekleren ble tilkalt. Partene kom først til enighet på overtid.

«Heklemekling»

Hvor lenge skal partene forhandle og mekle? Etter oppstart 10. mars forhandlet partene i frontfaget i en drøy uke. Da ble forhandlingene brutt. Verken pensjon eller konkrete lønnskrav var da blitt diskutert. Leder i Fellesforbundet, Arve Bakke, begrunnet bruddet med at avstanden mellom partene var stor og at det ikke var oppnådd noen enighet. «Alle kravene fra Fellesforbundet er like vanskelige for oss», mente Stein Lier-Hansen fra Norsk Industri (Fri Fagbevegelse 18.3.2014). Meklingsstart var berammet 19. mars. Da hadde partene fjorten dager på seg til å komme til enighet ved riksmeklerens hjelp. Trengte de så lang tid? Etter at oppgjøret var over kom NHOs administrerende direktør, Kristin Skogen Lund, med en utblåsning i et lukket frokostmøte i en medlemsbedrift: «En gjeng med folk satt og hekla og så på hverandre i mange dager. Først like før meklingsfristen, begynte det å skje noe.» (VG Nett 11.4.2014) På slutten meklet partene 30 timer i strekk, og kom til enighet 18 timer på overtid. Det var en konkurranse i «å holde seg våken», ifølge Skogen Lund.

Noen har ment at forhandlingene med brudd, mekling, nytt brudd, og til slutt intense forhandlinger på overtid er et spill for galleriet. Det skal se vanskelig ut. Andre peker på at de omstendelige prosessene er viktige for at partene kan bli kjent og etablere tillit til hverandre. Det er naturlig at løsningene først kommer på bordet når meklingen blir satt under trykk i det tiden er i ferd med å renne ut. NHO-direktøren fikk kritikk for det som kunne oppfattes som harselering over forhandlingsdelegasjonene. Hun lovet å drøfte organiseringen av lønnsoppgjørene med LO-leder Gerd Kristiansen for å gjøre prosessen mer effektiv. Oppgjørene i 2015 og 2016 vil vise om disse drøftingene gir resultater.

«Vi har anbefalt forslaget og er veldig fornøyd med resultatet», sa en sliten administrerende direktør Stein Lier-Hansen i Norsk Industri til Dagens Næringsliv etter en lang natt og hel dag i mekling (DN.no 2.4.2014). Da han fikk tenkt seg om var oppgjøret blitt «dyrere enn... [han] hadde håpet på» (NTB Tekst 2.4.2014).

Oppgjøret i frontfaget ga et generelt tillegg på kr. 0,75 per time til alle. I tillegg fikk arbeidstakere som går inn under tekodelen i industrioverenskomsten et lønnstillegg på kr. 1,25 per time. Tekodelen omfatter tekstilindustrien og liknende industriområder, og er en normal lønnsavtale der det vanligvis ikke gjennomføres lokale forhandlinger. Minstelønnsseter og enkelte andre lønnsseter ble også regulert.

Pensjonsspørsmålet ble skutt ut i tid. Partene ble enige om å utrede ordninger som kan gi arbeidstakerne medbestemmelsesrett over plassering og forvaltning av pensjonsmidlene. Fellesforbundet fikk også en løsning på innføring av 14-28 rotasjon offshore.

Partene var enige om at oppgjøret ville få en økonomisk ramme på 3,3 prosent. Denne rammen skulle i henhold til frontfagsmodellen være førende for de lokale forhandlingene som skulle følge i industrien og for de sentrale og lokale oppgjørene i andre forhandlingsområder og sektorer.

Spenningen i oppgjøret i 2014 lå blant annet i om denne stipulerte rammen ville bli fulgt opp. Holdenutvalget hadde presisert at det er den samlede lønnsutviklingen for arbeidere og funksjonærer i industrien som skulle være førende for rammen i andre sektorer. På grunn av at de lokale lønnsforhandlingene og lønnsendringene for funksjonærene kommer senere på året, har det vist seg vanskelig å fastslå en troverdig økonomisk ramme. «Det har klart vært en tendens til at den faktiske lønnsveksten har vært noe høyere enn anslaget som er gitt», uttalte Steinar Holden til Dagens Næringsliv (Dagens Næringsliv 3.4.2014). En feil stipulert ramme i frontfaget skaper over tid uenighet mellom partene i andre sektorer, og kan true frontfagsmodellen.

Tilløp til streik i lavlønnsfag

Fellesforbundet og NHO Reiseliv forhandlet om Riksavtalen for hotell- og restaurantansatte etter at Industriooverenskomsten var i havn. Også her gikk meklingen på overtid. Vanskelighetene kom til syne da Fellesforbundets delegasjon var delt i synet på om meklingsforslaget skulle anbefales (NTB Tekst 7.4.2014).

Et av de vanskelige spørsmålene var retten lokale forhandlinger. Fellesforbundet ville ha inn bestemmelser om reelle lokale lønnsforhandlinger i Riksavtalen, i håp om å gjøre en avtale som har fungert som en hybrid mellom normallønnsavtale og en minstelønnsavtale om til en minstelønnsavtale med reelle muligheter for lokale tillegg der økonomien tilsier dette. Arbeidsgiverne signaliserte at de var åpne for å diskutere dette. Direktør for arbeidslivspolitik i NHO Reiseliv, Jostein Hansen, minnet om at dette var et krav arbeidsgiversiden i sin tid fremmet. Den gangen ble det imidlertid avvist av Hotell- og Restaurantarbeiderforbundet (Fri Fagbevegelse 18.3.2014).

I meklingen ble partene enige om å utrede spørsmålet om lokale lønnsforhandlinger. Riksmeklingsmannens forslag gikk til uravstemning, med en delt anbefaling på arbeidstakersiden. Den 7. mai var det klart at et flertall av Fellesforbundets medlemmer i hotell- og restaurantbransjen hadde stemt nei til avtalen. Avisene varslet storstreik fra mandag 12. mai. Fellesforbundet meldte at streiken raskt ville bli trappet opp. Den 10. mai gikk partene i mekling for å finne en løsning før streiken ble igangsatt. Det fant de. Et nytt anbefalt forslag til tariffavtale ble lagt fram. I forslaget var protokolltilførselen om utredning av lokale lønnsforhandlinger var strammet til, og både framdriftsplan og formuleringer pekte i retning av at utvalgsarbeidet skulle forplikte. Lønnstillegget på ansiennitetssatsene i avtalen var hevet fra én til to kroner. Den økonomiske rammen ble beregnet til 3,3 prosent, det samme som i frontfaget. I en lavlønnbransje ble det ikke jublet for dette resultatet, som i kroner og øre i lommeboken blir mindre her enn i industrien (Fri Fagbevegelse 8.4.2014). Men denne gang ble avtalen likevel godkjent av medlemmene.

Oppgjøret i offentlig sektor

Tariffoppgjøret i 2014 var det første oppgjøret for den nye regjeringen Solberg. Ville regjeringsskiftet bringe en ny arbeidsgiverpolitikk i staten? Akademikerne har i mange år hatt fagre drømmer om et annet forhandlingsystem i staten. I årets hovedoppgjør i staten «må en avtalestruktur med røtter

tilbake til 1948 og Einar Gerhardsens tid sendes på historiens skraphaug», skrev Rikke Ringsrød og Knut Aarbakke fra Akademikerne i et avisinnlegg før oppstart av forhandlingene (Dagens Næringsliv 12.2.2014). De ville flytte lønnsdannelsen i staten ned til den enkelte virksomheten, men samtidig ha en fastsette «den totale lønnsveksten» sentralt, for å sikre frontfagsmodellen.

Arbeidsgiverpolitisk avdeling i Kommunal- og moderniseringsdepartementet har til tider vært inne på samme tanke, og har ofte krevd større lokal pott til fordeling lokalt. På Akademikerne tariffkonferanse lovet kommunal- og moderniseringsminister Jan Tore Sanner mer fleksibilitet. Og «da er det snakk om mer lokal lønnsdanning», sa Sanner (Klassekampen 13.2.2014).

Den samme politikken varslet arbeidsgiverrepresentantene som var invitert til Unios tariffkonferanse i januar. Både Staten, KS og spekter mente kompetanseutfordringene i offentlig sektor best kunne løses gjennom lokale lønnsforhandlinger. Det er «de lokale arbeidsgiverne som kjenner utfordringene best. Derfor ønsker vi en større pott til lokale lønnsdannelser», sa personaldirektør i staten, Merethe Foss (Sykepleien 22.1.2014). Sjefsøkonom Stein Gjerding sa at Spekter i flere oppgjør har ønsket å prioritere sykepleiere, men at dette har vært vanskelig å få til i sentrale forhandlinger på grunn av andre organisasjoners prioriteringer.

Ved inngangen til lønnsforhandlingene i offentlig sektor 2014 var det nok mange som fryktet en allianse mellom Akademikerne og arbeidsgiversiden. «Å forsvare den kollektive tariffavtalen i staten er jobb nummer en i år. Den er under totalangrep», uttalte nestleder i NTL, Anita K. Solhaug (Fri Fagbevegelse 14.2.2014).

Oppgjøret i staten

Den andre uken i april var statsoppgjøret i gang. Hovedsammenslutningene LO Stat, YS Stat, Unio og Akademikerne gikk til forhandlinger med statens forhandlingsdelegasjon ledet av personaldirektør Merethe Foss.

LO og Unio reiste felles krav om at kjøpekraften skulle opprettholdes, og pekte på at lønnsveksten i industrien hadde vært 0,5 prosent større i industrien enn i statlig sektor de siste årene, og at statsansatte derfor hadde et lønnssetterslep på 0,5 prosent som måtte kompenseres i oppgjøret. Også lønnsoverhenget fra 2013 var mindre i staten enn i industrien (hhv 0,8 og 1,3 prosent). Det skulle gi mer «friske» penger.

Hva er overheng?

Lønnsoverhenget oppstår når det gis lønnstillegg i løpet av året slik at lønnsnivået ved utgangen av året er høyere enn gjennomsnittet for hele året. I det påfølgende året vil denne forskjellen allerede utgjøre en lønnsøkning fra foregående år. Dersom alle lønnstillegg blir gitt med virkning fra 1. januar vil det ikke oppstå noe overheng. Et eventuelt overheng blir regnet inn i rammen for lønnsvekst det påfølgende året når årslønnsveksten (lønnsveksten fra ett år til det neste) skal beregnes.

LO og Unio mente også at sentrale tillegg og sentrale justeringsforhandlinger skulle være viktige virkemidler i lønnspolitikken. Lokale forhandlinger måtte være reelle og ha en reell mekanisme for å løse tvister for at de skulle vinne legitimitet, mente LO og Unio.⁵ Dette var trolig en beskjed om at dersom staten ville legge mer av lønnsdanningen lokalt, måtte konfliktretten eller andre tvisteløsningssystemer følge med.

YS Stat valgte ikke å levere krav sammen med LO og Unio i 2014, slik organisasjonen ofte har gjort tidligere. YS ønsket å markere en mer positiv holdning til lokale forhandlinger, men stilte seg ikke bak Akademikernes krav om omlegging av forhandlingsystemet.⁶ Partene sto altså splittet. Ville det bli mulig å komme fram til et kompromiss?

Etter brudd i forhandlingene kom meklingen i gang 12. mai. Akademikerne krevde at det skulle settes av en pott på 3,2 prosent til lokale forhandlinger. Unio og LO ville ha et lønnsoppgjør mer ramme på totalt 3,8 prosent for å ta igjen etterslepet i forhold til industrien.

Mandag 26. mai var frist for å komme til enighet i forhandlingene både i staten, i KS-området og i Oslo kommune. Hovedsammenslutningene varslet streik i en rekke statlige virksomheter og etater for å legge press på arbeidsgiver. YS-medlemmer i Bergen fengsel og ved tollstasjonen på Ørje, var blant dem som ble tatt ut i dersom det ble streik. Akademikerne ville ta ut medlemmer i Mattilsynet, en etat som egner seg godt å ramme med streik dersom organisasjonen ønsker å få oppmerksomhet og, kanskje til slutt, en løsning med tvungen lønnsnemnd etter statlig inngrep mot streiken. Seks LO-forbund varslet streikeuttak både innenfor NAV og fengselsvesen (NRK Nett 21.5.2014).

Partene i staten understreket imidlertid at målet var å komme til enighet. De satt i mekling på overtid natt til mandag 26. mai. Det var betydelig uenighet mellom arbeidstakerorganisasjonene, og dette gjorde forhandlingene vanskelige. Kvart over ni om morgenen kom meldingen om at det statlige oppgjøret var i havn. Avtalen innebar en økonomisk ramme på 3,3 prosent. Rikke C. Ringsrød i Akademikerne var ikke fornøyd med at forhandlingsystemet ble beholdt, mens de andre organisasjonene kanskje måtte betale en tiendedel eller to i oppgjøret for å slippe større desentralisering. Det ble satt av en pott på 1,75 prosent av lønnsmassen til fordeling gjennom lokale forhandlinger (med virkning fra 1. august). Dette tilsvarte 1/3 av den økonomiske rammen. Kommunal- og moderniseringsminister Jan Tore Sanner ga uttrykk for at oppgjøret representerte en god balanse mellom sentrale tillegg og lokale forhandlinger (NTB Nett 26.5.2014).

Oppgjøret i staten fulgte frontfaget tett. For å sikre de statlig ansatte dersom lønnsveksten i industrien skulle vise seg å bli større enn forutsatt, ble det tatt inn en bestemmelse i protokollen om at partene før mellomoppgjøret i 2015 skal gjennomgå lønnsstatistikken, og at eventuelle avvik «skal reflekteres i de tillegg som gis i mellomoppgjøret i 2015».⁷

Oppgjøret i kommunene

Meklingen i KS-området foregikk parallelt med oppgjøret i staten. Også i kommunene var oppmerksomheten rettet mot frontfagets ramme. Her var det imidlertid et kompliserende element at lærernes arbeidstidsavtale var trukket inn som del av oppgjøret. Diskusjonen hadde gått høylytt mellom partene hele våren, og avstanden mellom arbeidsgiverne, som ønsket at lærerne skulle tilbringe mer tid på skolen, og lærerorganisasjonene, som ikke ville at arbeidsgiver skulle få styre den individuelle arbeidstiden lærerne råder over (ubundet tid til hjemmearbeid osv.), var stor.

Oppgjøret i KS-området var komplisert. Det ble forhandlet om en ny hovedtariffavtale som skulle bygge på et nytt lønnsystem, hovedavtalen skulle reforhandles, og i tillegg skulle lærerne ha ny arbeidstidsavtale. Meklingen i KS-oppgjøret gikk på overtid utover natten, men partene kunne om morgenen den 26. mai melde om enighet rett før statsoppgjøret formelt var i havn. Trolig visste forhandlerne hvilket resultat det tegnet til å bli også i staten. Det økonomiske resultatet i kommunene ble som i staten, en ramme på 3,3 prosent. Det ble satt av en pott på 1 prosten til lokale

forhandlinger. Også her var det tatt inn en bestemmelse om at partene ved mellomoppgjøret i 2015 skal ta hensyn til den faktiske lønnsutviklingen i frontfaget.

Avtalen i KS-området hadde også en bestemmelse om lønnsutviklingen innenfor kapittel 4 i Hovedtariffavtalen (stillingsgrupper med sentrale lønnsbestemmelser) i kommende oppgjør. Disse stillingsgruppene skal ha en lønnsutvikling ved innfasing av nytt lønssystem på minimum 3 prosent fra 1. mai 2015.

Det var tre organisasjoner som ikke godkjente riksmeklerens forslag til ny tariffavtale. Musikernes fellesorganisasjon, Skolenes Landsforbund tilknyttet LO og Lektorlaget tilknyttet Akademikerne sa nei. Disse organisasjonene kunne ikke godta arbeidstidsavtalen som var forhandlet frem.

Utdanningsforbundet, som er den største lærerorganisasjonen, aksepterte riksmeklerens forslag. Leder i Utdanningsforbundet, Ragnhild Lied, ledet forhandlingene med KS for Unio. Hun var rimelig fornøyd. Rett etter at oppgjøret var i havn var hun ganske sikker på at medlemmene ville stemme ja i uravstemningen og at avtalen ville bli vedtatt (Kommunal Rapport Nett 26.5.2014).

Det gikk ikke mange timene før det kom reaksjoner internt i Utdanningsforbundet. Aftenposten meldte at på Facebook-siden *Arbeidstidsforhandlingene* «koker det». Mange lærere var forbannet, og ga ledelsen i Utdanningsforbundet skylden (Aftenposten Nett 26.5.2014). I ukene som fulgte ble forslaget til arbeidstidsavtale diskutert og angrepet i media på en måte verken forbundsledelsen eller KS var forberedt på. Da resultatene fra uravstemningen forelå den 25. juni ble det klart at forslaget til tariffavtale var stemt ned. To tredjedeler av medlemmene i Utdanningsforbundet hadde stemt nei til meklingsresultatet. Dermed truet en større lærerstreik.

I tariffoppgjøret i Oslo kommune kom partene til enighet gjennom mekling dagen etter at KS-oppgjøret var i havn. Oslo kommune har egne tariffavtaler med organisasjonene, og forhandler ikke sammen med KS. Rammen ble også i Oslo 3,3 prosent, og partene var fornøyd. Ikke minst Utdanningsforbundet, som i det vesentligste fikk videreført den gamle arbeidstidsavtalen. Det ble ikke avtalt endringer i arbeidstiden i barnehagene, og for skolens vedkommende ble det avtalt en forsøksordning med ulike arbeidstidsmodeller i 40 skoler. Finansbyråd Eirik Lae Solberg (H) i Oslo kommune var glad for at kommunen fikk utprøve økt tilstedeværelse blant lærerne (NTB Tekst 27.5.2014).

Oppgjøret i kommunene var dermed gjennomført. Noen endelig avtale for lærerorganisasjonene var imidlertid ikke klar. Skolenes Landsforbund og Musikernes Fellesorganisasjon tok ut til sammen 11 medlemmer i streik fra 11. juni. Da resultatet fra uravstemningen var klart tok Utdanningsforbundet ut 36 medlemmer i streik fra 1. juli. Men dette var bare en forsmak. Det store streikeuttaket kom i midten av august, da tusenvis av lærere ble tatt ut i streik. Den 22. august valgte også Norsk Lektorlag å ta ut noen medlemmer i streik. Organisasjonen hadde da sittet på gjerdet å ventet med å ta ut medlemmer i strek helt siden juni.

Konflikten ble avsluttet 1. september, da partene kom til enighet om en reforhandlet arbeidstidsavtale.

Spekteroppgjøret

De fleste avtalene i Spekter utløper i slutten av mars, og oppgjøret i Spekter-området foregår dermed parallelt med oppgjørene i offentlig sektor. Forhandlingssystemet i Spekter er imidlertid annerledes, og forhandlingene avsluttes vanligvis etter at staten og kommunal sektor har forhandlet ferdig.

Etter innledende sentrale forhandlinger gjennomføres det lokale forhandlinger i de enkelte virksomhetene (såkalte B-delsforhandlinger). Her forhandler hvert enkelt forbund med virksomheten. Bli partene ikke enig, kan de søke bistand fra de sentrale partene. Den 9. mai løp fristen ut for å gjennomføre lokale forhandlinger ut. I år ba 29 av bedriftene som forhandlet med LO-forbund om bistand. Dette var færre enn vanlig (Magasinet Aktuell Nett 12.5.2014). Arbeidsgiverforeningen Spekter kunne i begynnelsen av juni puste lettet ut over at de fleste av de rundt 650 lokale forhandlingene var gjennomført.⁸ Noen ble løst i den siste forhandlingsrunden, som foregikk sentralt med hovedorganisasjonene. Arbeidsgiverne opplevde at partene i Spekter-oppgjøret, i likhet med de andre sektorene, i stor grad hadde fulgt opp føringene fra Holden-III-utvalget, om ikke å overskride rammene fra frontfaget. Spekter ga uttrykk for at normen på 3,3 prosent lønnsstigning var fulgt opp i de lokale oppgjørene som var gjennomført i sektoren. Alle forhandlinger var imidlertid ikke over i juni. Flere av de sentrale forhandlingene skulle fortsette, blant annet forhandlinger med Den norske legeforening om arbeidstid ved sykehusene.

Meklingsinnspurten med Legeforeningen sto i september. Spekter ønsket at arbeidstidsavtalen med legene skulle endres slik at alminnelig arbeidstid kunne legges etter klokken 17, og pekte på at regjeringen har pålagt sykehusene å utvide sine åpningstider for planlagte aktiviteter. Spekter ga uttrykk for at normalarbeidstiden burde kunne legges i tidsrommet fra klokken 06.00 til 21.00, slik arbeidsmiljøloven åpner for. Den tidligere sentrale avtalen med Legeforeningen fastsatte normalarbeidstiden fra klokken 07.00 til 17.00. Utenom disse tidene måtte sykehusene betale legene vakttillegg eller overtid.

Etter mekling ti timer på overtid godtok til slutt Akademikerne og Norsk Legeforening forslaget fra riksmekleren. Akademikerne hadde varslet streik blant over hundre leger på Østlandet (NRK Nett 25.9.2014). Løsningen ble en sentral avtale med mulighet for arbeidstid til klokken 18, i noen tilfeller til klokken 19. Legene fikk gjennom et krav om faste stillinger for leger under spesialisering.

Streiker om lønn, arbeidstid, og forhandlingsystem

Det har i løpet av de 11 første månedene i 2014 vært 9 arbeidskonflikter i forbindelse med lønnsoppgjøret. Tre av disse utgjorde lærerstreiken i KS-området (LO Kommune, Unio og Akademikerne). Det var også konflikter i luftfarten og i ulike bransjer innenfor handel og service. I tillegg kom en historisk konflikt innad i arbeiderbevegelsen. Sent på høsten 2014, den 14. november, gikk 150 ansatte i LO og forbundene – og medlemmer av Handel og Kontor i Norge (HK) - ut i streik.

Lærerstreiken - arbeidstid og tilstedeværelse

Lærerstreiken dominerte mediebildet fram til sensommeren 2014. Den omfattet til slutt over 7.500 lærere, og hindret en regulær skolestart for mange elever. Det sentrale konfliktema var tilstedeværelse på skolen for lærerne. Lærernes arbeidstid har vært regulert i en sentral avtale med mulighet for lokal tilpasning dersom det har vært enighet om dette. Den sentrale avtalen har delt arbeidstiden inn i undervisningstid, bundet tid på skolen, og ubundet tid som lærerne kan disponere

etter behov, for eksempel til hjemmearbeid. Arbeidsgiverne og KS har ønsket at rektor som skoleleder skal kunne pålegge lærerne å være tilstede på skolen flere timer i uken enn den sentrale avtalen ga hjemmel for. Under meklingen i tarifforhandlingene kom partene fram til en ny arbeidstidsavtale som åpnet for nettopp dette. Den slo fast at lærerne i utgangspunktet skal utføre arbeidet på skolen med 7,5 timer per dag i skoleåret, forutsatt tilgang til tilfredsstillende arbeidsplasser. Avtalen åpnet for at arbeidsgiver fikk større innflytelse over lærernes arbeidstid. Denne bestemmelsen bragte opprør blant lærerne.

Begrunnelsen ledelsen i Utdanningsforbundet ga for å anbefale avtalen var at den hadde noen «tydelige rammer» som sikret at lærerne ikke skulle undervise mer, selv om de kunne pålegges å legge mer av arbeidstiden på skolen. Avtaleforslaget hadde også bedre rammer for alt for- og etterarbeid enn den gamle avtalen, og en tvisteløsning hvis en ikke blir enige i lokale forhandlinger om fastsetting av arbeidsåret (Kommunal Rapport Nett 26.5.2014). Dette mente lærerne ikke var nok. I uravstemningen, hvor hele 67 prosent av medlemmene i Utdanningsforbundet deltok, stemte 73 prosent nei til avtaleforslaget (E24 Nett 26.6.2014). Dermed gikk det mot streik. KS avviste å oppta nye forhandlinger (NTB Tekst 26.6.2014).

Lærerstreiken utviklet seg i tre trinn. Tre av de fire organisasjonene tok ut en liten gruppe lærere i streik før sommeren. Partene møttes til mekling i juli, men resultatløst. Neste tinn kom med opptrapping av streiken en uke før skolestart. Den 11. august gikk over 5000 lærere ut i streik, og partene gikk nye runder hos riksmekleren. Også denne meklingen var resultatløs, men partene var åpenbart i bevegelse, og uttalte at de søkte en løsning på konflikten. Begge parter var i en presset situasjon etter at deres tidligere avtaleforslag var blitt stemt ned. «Dette er en streik som kommer fra grasrota og opp, ikke ovenfra og ned», uttalte Preben uthus, tillitsvalgt i Utdanningsforbundet (NTB/Fri Fagbevegelse 15.8.2014). Utfordringen lå i å få det store flertallet av lærere med på en ny avtale. KS ønsket ikke å gi mer enn nødvendig, Utdanningsforbundets ledelse måtte ha «nesten alt» for å kunne gå tilbake til medlemmene med et nytt forslag.

Tredje fase ble innledet etter skolestart, da Utdanningsforbundet og de andre organisasjonene trappet ytterligere opp. Nå begynte streiken å få virkninger i skolen, og mediepresset økte. Mange elever sto uten undervisning. Partene markerte nå sine standpunkter mer åpent i media. Fra KS sivet det ene løsningsforslaget etter det andre ut fra forhandlingsrommet (NTB Tekst 25.8.2014). Det var ingen tvil om at arbeidsgiverne søkte kompromiss. For lærerorganisasjonene var det imidlertid umulig å inngå kompromiss om økt tilstedeværelse. De vant også økt støtte i opinionen, som oppfattet det slik at kunnskapsminister Torbjørn Røe Isaksen ga KS «et særlig ansvar for å ta initiativet til en løsning» (Ukeavisen Ledelse 7.8.2014).

Mandag 1. september var streiken over. Partene hadde da hatt kontakt over lengre tid. Resultatet av lærerstreiken ble en avtale som sikret lærerne at de ikke kan pålegges mer tilstedeværelse på skolen enn tidligere. KS fikk gjennomslag for økt lokal innflytelse over arbeidstidsforhandlingene. Ved uenighet på den enkelte skole skal de lokale partene i den enkelte kommune forhandle om en løsning. Ved fortsatt uenighet skal de sentralt fastsatte normene gjelde. Lærerne godkjente avtalen i en ny uravstemning.

Luftfart – felles avtaler over landegrensene

En av de minste streikene i årets lønnsoppgjør kom i oppgjøret mellom NHO Luftfart og Parat som er YS-medlem. Konflikten gjaldt Parats mulighet for å opprettholde et felles avtaleverk med danske

kabinpersonale. Meklingen brøt sammen da Norwegians ledelse under meklingen sendte ut en SMS til alle ansatte i selskapet med det som ble oppfattet som klare trusler (NRK Nett 7.5.2014). Parat brøt meklingen og tok ut ett medlem i streik. Planen var å holde streiken gående til de ansatte i Danmark også hadde vært gjennom mekling, og kunne streike parallelt med de norske Parat-medlemmene.

Streiken ble avblåst etter 12 dager den 19. mai. Da hadde ledelsen i Norwegian forhandlet med Parat på e-post fra BH-HRs advokatkontorer (DN Nett 19.5.2014). Løsningen ble at Parat fikk to likelydende tariffavtaler i Norge og Danmark, men med henholdsvis det norske og danske bemanningselskapet som motpart i avtalen.

Frisører, vaskeri og handel

Også i frisørfaget ble det streik i 2014. Under meklingen mellom NHO Handel og Fagforbundet fremla mekleren et forslag til avtale. Fagforbundet aksepterte forslaget, mens NHO Handel forkastet det. Frisørene hadde krevd økt minstelønn og tillegg for jobbing på lørdag etter klokken 13.00. Etter 15 dagers streik kom partene til enighet om minstelønnsatsene og ulempetillegg etter klokken 16.00 på lørdager og 19.00 på hverdager.

Tariffoppjøret 2014 resulterte også i streik i vaskeribransjen, der 190 medlemmer av Industri Energi gikk i streik med et krav om å få hevet lønnsnivået i vaskerier og renserier til 90 prosent av industriarbeiderlønn, et krav arbeidsgiverne mente gikk for vidt.⁹ Streiken ble tilspisset da vaskerier som leverte til sykehus og helseinstitusjoner ble rammet. Industri Energi beskylte arbeidsgiverorganisasjonen Norsk Industri for å holde igjen dispensasjonssøknader, og på den måten framtvinge en tvungen lønnsnemnd (Fri Fagbevegelse 5.9.2014). Etter fem dager grep regjeringen inn og stoppet streiken og henviste tvisten til løsning i tvungen lønnsnemnd.

Handel og Kontor gikk i streik på butikkoverenskomsten etter at forbundet ikke kom til enighet med NHO om en garantiordning. I første omgang gikk 250 medlemmer ut i det som var den første streiken innenfor dette tariffområdet. Handel og Kontor har to tariffavtaler innenfor varehandelen, og krevde blant annet en harmonisering av minstelønnsatsene i de to avtalene. NHO mente bedriftene ikke hadde lønnsvegne til å innfri kravene, og beklaget at «sårbare» bedrifter ble tatt ut i streik (NTB Tekst 30.8.2014). Partene gjenopptok kontakten etter et par uker med streik, og fant en løsning i en opptrappingsplan som skal evalueres i 2017.

En kort streik ble også gjennomført i taxfreebutikkene. Luftfartens Funksjonærforening tok ut 311 medlemmer i streik for å få konfliktrett etter at de lokale forhandlingene var sluttført. I privat sektor foregår vanligvis lokale forhandlinger etter at de sentrale er sluttført. Da er det fredsplikt og ikke mulig å streike. Dette har organisasjoner som organiserer funksjonærer, som ofte har individuell lønnsfastsetting, sett som et problem. Etter fire dager kom Luftfartens Funksjonærforening til enighet med Virke om hvordan årets oppgjør skulle gjennomføres og om en utredning av et framtidig lønnsystem (DN nett 12.9.2014).

LO møter seg selv i døra – LO-ansatte til streik mot LO

«Ja, det er så man må gni seg i øynene. Folk i gule streikevester utenfor en rekke ulike fagforbundslokaler i Oslo?» (Eline Lønnå, Fri fagbevegelse 14.11.2014). Sent på høsten 2014, den 14. november, gikk 141 medlemmer av Handel og Kontor i Norge (HK) ut i streik. Forbundet organiserer hovedtyngden av ansatte i LO og ulike LO-forbund, og HK mente deres medlemmer som jobber i LO

og forbundene ikke hadde fått samme lønnsutvikling som andre ansatte. LO-ansatte streiket mot LO for første gang i historien.

Formelt er det Arbeiderbevegelsens Arbeidsgiverforening (AAF) som er part på arbeidsgiversiden i tariffavtalen med HK. Landsoverenskomsten omfatter ansatte arbeidstakere i arbeiderbevegelsens foretak, også ansatte i Arbeiderpartiet og SV. Styreleder i AAF er LO-sekretær Trude Tinnlund.

Handel og Kontors krav var at arbeidsgiver skulle legge fram lønnsdata som viser hva LO-ansatte tjener, slik at det blir mulig å sammenlikne grupper. HK la fram tall fra SSB som viste at lederlønnen i arbeidstakerorganisasjonene var på over 7 prosent fra 2012 til 2013 (Handel og Kontor nett 13.11.2014). Fagforbundet og Fellesforbundet var blant forbundene som ikke ville utlevere lønnsinformasjon, og LO og forbundene dekket seg bak at dette var «personalopplysninger» og at arbeidsgiver måtte forholde seg til lovverket (Dagens Næringsliv 19.11.2014).

Streiken fikk et betydelig omfang. Etter at de første 150 var tatt ut, ansatte i Fagforbundet, Fellesforbundet, EL og IT-forbundet og Norsk Arbeidsmandsforbund, ble nye 175 medlemmer tatt ut i streik fra 19. november. Dette uttaket rammet LO sentralt. Flere opptrappinger ble varslet, blant annet ble det varslet plassoppsigelse for ansatte i Arbeiderpartiet og SV. Sent om kvelden tirsdag 25. november, etter 11 dager kom partene til enighet om en ny avtale. Den innebar et kronetillegg på 12 000 til de laveste lønnstrinnene og 2,9 prosent fra lønnstrinn 46 og oppover. Avtalen innebar også at arbeidstakerparten i framtiden vil «få fullt innsyn i all relevant lønnsstatistikk for hele området» (Handel og Kontor nett 25.11.2014).

Streiken rammet både møter og arrangementer i arbeiderbevegelsen. På LO stats kartellkonferanse på Gol sto talerstolen tom da tidligere statssekretær Jan-Erik Støstad skulle tale. Han var i streik, og ingen erstatting kunne settes inn uten å risikere å ende opp som streikebryter (Dagbladet nett 19.11.2014).

Handel og Kontor fikk støtte fra mange hold. Uenighet om innsyn i lønnsstatistikk har vært en verkebyll i mange lokale lønnsforhandlinger rundt i landet. Fagforbundet har kjempet med nebb og klør i mange kommuner for å få tilgang på relevant lønnsstatistikk. At nettopp denne problemstillingen skulle dukke opp i den første LO-streiken i historien tok seg ikke bra ut. EL og IT-klubben ved forbundskontoret til EL og IT fant det «nærmest absurd» at ansatte i LO måtte streike for å få tilgang til lønnsopplysninger (Klassekampen 19.11.2014). Tillitsvalgte i Fellesforbundet i Oslo og Akershus, det forbundet som kanskje mest konsekvent nektet å utlevere lønnsdata, kalte det «en gavepakke til NHO» å nekte innsyn i lønnsstatistikk (Klassekampen 19.11.2014). Avisen Tromsø viste til at LO i andre sammenhenger sto på barrikadene for å få innsyn i lønnsopplysninger, og konkluderte med «at forskjellen på liv og lære [blir] veldig tydeleg, og ikkje verdig Noregs største arbeidstakarorganisasjon» (Tromsø 26.11.2014).

Neste lønnsoppgjør vil vise om klausulen i den nye Landsoverenskomsten mellom Handel og Kontor og Arbeiderbevegelsens Arbeidsgiverforening vil gi arbeidstakersiden godt nok innsyn i lønnsstatistikken. Det bør den, for LO og forbundene tåler neppe en ny konflikt over samme tema ute å miste ansikt overfor medlemmene og forhandlingsmakt overfor arbeidsgiversiden.

Tariffoppgjøret oppsummert

Spenningen i tariffoppgjøret 2014 var knyttet til i hvilken grad partene ville klare å oppfylle anbefalingene til Holden-II-utvalget, å la forhandlingsresultatet i frontfaget være førende for den økonomiske rammen også i de andre tariffområdene. Mange var trolig også spent på om den nye regjeringen til Høyre og Fremskrittspartiet ville føre en annen lønns- og avtalepolitikk i statlig tariffområde.

Resultatet viser at partene har utvist en sjelden disiplin i begrensningens kunst. Alle de store tariffområdene har endt opp rundt 3,3 prosent. Kanskje bortsett fra frontfaget selv. Det vil vi ikke vite før Teknisk beregningsutvalg kommer med sin oversikt før oppgjøret neste år. Men klarer privat sektor å tøylen den lokale lønnsveksten og lønnsveksten til funksjonærene, får vi kanskje et oppgjør helt etter oppskriften.

Ser vi bort fra at den lokale potten i de statlige lønnsforhandlingene var større enn på lenge, ga regjeringsskiftet ingen store utslag på lønnsoppgjøret. Med et felles mål hos partene om en disiplinert gjennomføring av frontfagsmodellen var nok ikke tiden inne for større revolusjoner.

Alle hovedoppgjør har et betydelig innslag av streik. Ti streiker (per 1. desember) er under gjennomsnitt. Lærerstreiken var en streik med betydelig omfang og konsekvenser som både KS og Utdanningsforbundet nok gjerne skulle vært for uten. Men uventet kom den ikke. KS og lærerorganisasjonene har i årevis slåss om arbeidstidsavtalen. Våren var preget av at KS ville ta et endelig oppgjør. Etter streiken slikker nok de fleste involverte sår. Men spørsmålet om regulering av arbeidstid er neppe endelig avgjort, hverken i skolen eller i arbeidslivet for øvrig. Regjeringen har varslet endringer av arbeidstidsreglene i lovverket, og et ekspertutvalg skal utrede behovet for endringer i fremtiden. Dette gjør arbeidstid til et sannsynlig stridstema også i de framtidige lønnsoppgjørene.

---

¹ <https://www.nho.no/Politikk-og-analyse/Samferdsel/NHOs-onskeliste-2014/>

² <http://www.lo.no/Lonn--tariff/Nyheter-lonn-og-tariff/Hovedlinjer-tariffoppgjoret-2014/>

³ <https://www.nho.no/Politikk-og-analyse/Arbeidslivspolitik/-Et-skritt-i-helt-gal-retning/>

⁴ [Fellesforbundets krav ved tariffrevisjonen 2014 for Industriooverenskomsten.](#)

⁵ [Krav 1 Hovedoppgjøret i Staten 1. mai 2014, fra hovedsammenslutningene LO Stat og Unio.](#)

⁶ [Krav 1 Hovedoppgjøret i Staten 1. mai 2014, fra hovedsammenslutningen YS Stat.](#)

⁷ [Riksmeklingsmannens møtebok i sak 2014-021, 2014-022, 2014-023 og 2014-024.](#)

⁸ [Spekter.no - Status i lønnsoppgjøret 2014.](#)

⁹ [NHO Streik i vaskerier og renserier 2014.](#)